

ארמניה מנסה להשתחרר מחיבוק הדוב הרוסי: תמורות בארכיטקטורה האזורית בדרום הקווקז

ירון גמבורג | גיליון 2172 | 20 ביולי 2026

למרות גודלה הצנוע ואוכלוסייתה הנאמדת בכשלושה מיליון תושבים בלבד, ארמניה הפכה בשנים האחרונות למוקד התעניינות מצד שחקנים גלובליים מרכזיים. התעניינות זו נובעת בראש ובראשונה ממיקומה הגיאוגרפי של ארמניה, הנמצאת באחת מנקודות המפגש הקריטיות בין אסיה לאירופה. סיבה נוספת היא התפנית הדרמטית שחלה במדיניות החוץ הארמנית – המעבר מהסתמכותה הבלעדית על רוסיה לאוריינטציה פרו-מערבית, תוך נורמליזציה של יחסיה עם המדינות השכנות. ראש ממשלת ארמניה ניקול פאשיניאן אינו נרתע מערעור מוסכמות הרווחות במרחב הפוסט-סובייטי, החל מתלותה ההיסטורית של ארצו ברוסיה, דרך השיח סביב רצח העם הארמני וכלה בשיקום היחסים עם טורקיה. בעוד שישראל חייבת לעקוב אחרי התפתחויות אלה, חשוב שתקפיד על הידוק הקשרים עם בת בריתה האמיתית בדרום הקווקז – אזרבייג'אן.

רוסיה-ארמניה – מי בגד במי?

הבחירות לפרלמנט הארמני ב-7 ביוני 2026 נסובו סביב שאלה מרכזית אחת: לאן יהיו מועדות פניה של ארמניה בשנים הבאות – צפונה, לכיוון רוסיה, או מערבה, לאיחוד האירופי וארצות הברית. ראש ממשלת ארמניה, ניקול פאשיניאן, שהנהיג את המדינה בשמונה השנים האחרונות, הציע לאזרחי המדינה המשך התקרבות למדינות המערב ונרמול יחסים עם שכנותיה של ארמניה, תוך התרחקות ממסגרות ביטחוניות וכלכליות שהקימה רוסיה במרחב הפוסט-סובייטי כדי לשמור עליו כאזור השפעתה הבלעדית. מול פאשיניאן התמודדו בבחירות שלוש מפלגות פרו-רוסיות, שתעמולתן האנטי-מערבית השתלבה עם לחצים כלכליים, מבצעי השפעה ואיומים פומביים שיצאו מהקרמלין. אולם, למרות מכבש הלחצים של מוסקבה, רוב אזרחי ארמניה שוב נתנו את אמונם בראש הממשלה המכהן.

במובנים רבים, ארמניה ניצבת כיום בפרשת דרכים דומה, שלא לומר זהה, לזו של אוקראינה לפני כמעט שני עשורים. האוריינטציה הפרו-מערבית של ממשלות אוקראינה והתנתקותה ההדרגתית מרוסיה הביאו, בסופו של דבר, לפלישה רוסית ולמלחמה האכזרית והארוכה ביותר על אדמת אירופה מאז מלחמת העולם השנייה. לאור הסיכונים הכרוכים בהכרעת אזרחי ארמניה בקלפי, עולות מספר שאלות שיש להתייחס אליהן: כיצד ניתן להסביר את נכונותם לחזק את האוריינטציה הפרו-מערבית על חשבון היחלשות היחסים עם רוסיה? אילו מגמות גיאופוליטיות משקפת הכרעת הבוחר הארמני? מהי הארכיטקטורה האזורית המסתמנת כתוצאה מהמשך מגמות אלה? ומה ישראל צריכה ללמוד ולעשות על רקע התמורות הללו?

פאשיניאן ומפלגתו, "הברית האזרחית", התנגדו עוד מאמצע העשור הקודם להמשך תלותה של ארמניה ברוסיה והסתמכותה הבלעדית עליה. בשנים האחרונות, הבנה זו חלחלה בהדרגה בקרב הציבור הארמני כולו, כאשר היחס [השליילי](#)

לרוסיה עלה מ-49% ב-2023 ל-66% ב-2024. למרבה האירוניה, החלטות הקרמלין היו הגורם העיקרי להידרדרות כה דרמטית בדעת הקהל הארמנית כלפי רוסיה. למרות נוכחות צבאית רוסית בארמניה ומחויבותה רבת השנים לביטחונה, במלחמת גגורניקרבאך השנייה שנפתחה עם מתקפה אזרית בספטמבר 2020, נקטה רוסיה עמדה ניטרלית ולא נלחמה לצד ארמניה. אף שמבחינה פורמלית מוסקבה לא הייתה מחויבת לסייע לארמניה בהגנת החבל השנוי במחלוקת, הדבר נתפס כבגידה בעיני הציבור הארמני. תחושה זו התעצמה עוד יותר לאור אי-התערבות הכוחות הרוסים המוצבים בחבל, על רקע המצור שהטילה עליו אזרבייג'אן במהלך 2022 וכיבושו הסופי בידי הצבא האזרי בספטמבר 2023, שקיבעו את ההבנה בארמניה כי לא ניתן להפקיד את בטחונה בידי רוסיה.

מבחינת רוסיה, נסיגה מהתחייבותה לביטחון ארמניה נבעה מהשינויים שחלו בשנים האחרונות בתפיסות הגיאופוליטיות של הקרמלין. על רקע היחסים המידרדרים עם מדינות המערב, שהטילו סנקציות על רוסיה בעקבות סיפוח קרים ואזורים במזרח אוקראינה, אזרבייג'אן הפכה לשותפה חשובה של רוסיה בתחום יצוא האנרגיה שלה. כתוצאה מכך, הצטרפות רוסיה ללחימה לצד ארמניה הייתה פוגעת ביחסיה המתהדקים עם באקו. יתרה מזאת, תמיכה צבאית בארמניה הייתה מסכנת את יחסי רוסיה עם בת בריתה העיקרית של אזרבייג'אן, טורקיה, שחקנית אזרית קריטית לאינטרסים של רוסיה הן בתחום הכלכלה והאנרגיה והן בהקשר הסורי. בנוסף, לא ניתן להתעלם מגישתו המתעמרת של נשיא רוסיה וולדימיר פוטין כלפי פאשיניאן עצמו בשל דבקותו בתהליכי דמוקרטיזציה ופועלו העקבי נגד החוגים הפרו-רוסיים בארמניה.

בעוד הציבור הארמני מתמודד עם קריסת תדמיתה של רוסיה כבת ברית היסטורית, על רקע התבוסה הצבאית בגגורנו-קרבאך ופינוי האוכלוסייה הארמנית מהחבל, מבחינת פוטין דווקא ארמניה והעומד בראשה הם אלו שנתפסו כבוגדים בשותפות האסטרטגית בין המדינות. בראיית פוטין, ארמניה, כמו מדינות חסות אחרות במרחב הפוסט-סובייטי, נדרשת לשמור על נאמנותה למוסקבה ולהתיישר עם עמדותיה בסוגיות קריטיות עבורה, גם כאשר השיקולים הגיאופוליטיים של רוסיה משתנים. בראיית רוסיה, דרום הקווקז שייך למרחב השפעתה, ויחסיה עם ארמניה אמורים להתבסס על מודל זהה לאלה שהיא מנהלת עם גיאורגיה ומבוססים על העמקת אינטגרציה כלכלית והשפעה אידיאולוגית רוסית.

פאשיניאן נהג במשך שנים בהתאם להיגיון זה, וזאת בניגוד לדעותיו טרם כניסתו לתפקיד ראש הממשלה. כך, למשל, לאחר שנבחר לתפקיד, תמך פאשיניאן בהמשך חברותה של ארמניה בארגון האמנה לביטחון משותף ובאיחוד הכלכלי האירו-אסייתי – המוסדות שהקימה מוסקבה לשמירת שליטתה על המרחב הפוסט-סובייטי; ארמניה הייתה בין המדינות הבודדות שתמכה פומבית בהתערבות רוסיה בסוריה; ב-2019, היא אף שלחה כוח משימה הומניטרי לסוריה שכלל אנשי אבטחה, חבלנים ורופאים ופעל בתיאום מלא עם הכוחות הרוסיים שם; וב-2021, ארמניה צידדה בשיגור הכוחות הרוסיים לקזחסטאן לצורך דיכוי המהומות שפרצו במדינה.

הפלישה הרוסית לאוקראינה לא הביאה לשינוי דרמטי ביחסי רוסיה-ארמניה. בעוד שברמה ההצהרתית נקטה ירוואן עמדה ניטרלית בנושא, בזירה הכלכלית היא נהנתה מחיזוק משמעותי בקשרים עם רוסיה. זאת, משום שמוסקבה נאלצה להשתמש בארמניה ובמדינות אחרות במרחב לצורך עקיפת הסנקציות המערביות. בין השנים 2022-2025, ארמניה אף נהנתה לתקופה מוגבלת מקליטת עשרות אלפי אנשי היי-טק ויזמים רוסיים, אשר ההון שהביאו עמם תרם לצמיחה כלכלית משמעותית במדינה. כתוצאה מכך, הסחר ההדדי בין המדינות הגיע ל-12 מיליארד דולר ב-2024 – עליה של כ-600% מרמתו לפני המלחמה באוקראינה. ב-2025 נתון זה אמנם ירד בחצי, אך רוסיה נשארה שותפת הסחר העיקרית של ארמניה (35% מכלל סחר החוץ). אולם, התמשכות המלחמה באוקראינה הובילה להידרדרות משמעותית ביחסי רוסיה-ארמניה: ראשית, בשל תלותה הגוברת של רוסיה באזרבייג'אן ובטורקיה, שהפכה את התייצבותה לצד ארמניה לבלתי אפשרית; ושנית, לנוכח צמצום יכולתה להפעיל את מלוא הלחץ על ממשלת ארמניה.

לקראת הבחירות האחרונות בארמניה, השתמשה רוסיה בשורה מוכרת של צעדי ענישה שהיא נוהגת לנקוט ביחס למדינות במרחב הפוסט-סובייטי החשודות בעיניה בהתקרבות יתרה למערב. תגובות הדיכוי "הפאבלוביות" הללו כוללות לחץ כלכלי, קמפינים של דיסאינפורמציה וערעור היציבות הפוליטית. על כן, כצפוי, רוסיה הפעילה לחץ כלכלי באמצעות הטלת מגבלות על יצוא סחורות ארמניות לרוסיה; גורמים המזוהים עם הקרמלין מימנו קמפיין תקשורתי נרחב נגד פאשיניאן ומפלגתו; רוסיה ניסתה להצית את העימות הפומבי בין הממשלה הארמנית לבין הכנסייה המקומית, המזוהה באופן מסורתי עם רוסיה (שיטה זהה הופעלה, למשל, גם באוקראינה). הקרמלין אף ניסה לאפשר את התייצבותם בקלפי של כ-100,000 אזרחי ארמניה המתגוררים דרך קבע ברוסיה כדי להטות את תוצאות הבחירות לטובתה (בארמניה, כמו בישראל, ההצבעה מותרת רק לאזרחים הנמצאים פיזית במדינה). הניסיון של גיאורגיה ואוקראינה מלמד כי לאחר הפעלת אמצעי לחץ זה, רוסיה עלולה לנקוט פעולה צבאית נגד מדינה שמורדת בשליטתה. לכן אין זה מפתיע כי בתחילת מאי, הזהיר פוטין את

ירואן מפני התסריט האוקראיני. אולם, לפחות לעת עתה נראה כי הממשלה בירואן והציבור הארמני מעריכים כי רוסיה במצבה הנוכחי לא תמהר לבחור בחלופה זו.

המערב מגלה את ארמניה

התרחקות ארמניה מרוסיה בנסיבות בהן מוסקבה אינה יכולה לכפות את רצונה על ירואן פתחה צוהר לכניסת הכוחות החדשים לאזור. בשנים האחרונות, ממשלת ארמניה שואבת עידוד מהשחקנים הגיאופוליטיים הגדולים המזהים את חולשת רוסיה בדרום הקווקז ופועלים להגברת השפעתם. במארס 2025, אישר הפרלמנט הארמני חוק לתחילת תהליך הצטרפות המדינה לאיחוד האירופי. ב-4-5 במאי 2026, ירואן אירחה פסגה ראשונה בין ארמניה לאיחוד האירופי, שבה הכיר רשמית האיחוד בשאיפת ארמניה להצטרפות. האיחוד גם חזר על מחויבותו לתמוך בפיתוח תשתיות ארמניות במסגרת "תוכנית החוסן והצמיחה", וחתם על הסכמי שיתוף פעולה רבים בקשת רחבה של נושאים, כולל בתחומי הבטחון וההגנה. יתרה מזאת, נשיא אוקראינה וולדימיר זלנסקי היה אחד הדוברים בפסגה זו, ובנאומו השתלח ברוסיה של פוטין, מה שגרר את זימון השגריר הארמני במוסקבה לשיחת נזיפה במשרד החוץ הרוסי.

לפסגת ארמניה-האיחוד האירופי היו מרכיבים מטרידים נוספים מבחינת רוסיה. נשיא צרפת עמנואל מקרון, שערך בשוליה ביקור עבודה, אינו מסתיר את רצונה של פריז לתרום ליכולות ארמניה להתמודד עם האתגרים הרוסיים. כבר בדצמבר 2025, חתמו צרפת וארמניה על תוכנית שיתוף פעולה בתחום ההגנה, כאשר היקף ההסכמים הקיימים לאספקת נשק צרפתי לארמניה נאמד בכ-300 מיליון דולר. בעת ביקור הנשיא מקרון בירואן, חתמו המדינות על הסכם לשיתוף פעולה בתחום לוחמת סייבר הנוגע לניסיונות התערבות זרה. סוכנות המודיעין הצרפתית Viginum, שמתמחה בנושא, כבר סייעה לגופי הבטחון הארמניים להתמודד עם התערבות רוסיה במערכת הבחירות האחרונה.

מאז הפסגה, נראה כי קצב ההתפתחויות הואץ. רוסיה ומדינות החברות באיחוד הכלכלי האירו-אסייתי – קזחסטאן, בלארוס וקירגיזסטאן – הציבו בסוף חודש מאי אולטימטום לארמניה: לקיים משאל עם שיקבע האם פניה של ארמניה להצטרפות לאיחוד האירופי או להישארות באיחוד האירו-אסייתי. במקביל, בתחילת יוני נכנס לתוקף האיסור הרוסי על ייבוא תוצרת חקלאית מארמניה לשטחה. בתגובה, האיחוד האירופי הודיע באופן מיידי על העברת סיוע חירום כלכלי לארמניה בגובה 50 מיליון אירו, כאשר 34 מיליון הועברו ב-19 ביוני.

צעדי ארמניה בתחום שיתוף הפעולה הצבאי מגבירים עוד יותר את חששותיה של מוסקבה. בין התאריכים 17-25 ביוני, התקיים במדינה תרגיל צבאי משותף, Eagle Partner 2026, בו לקחו חלק צבאות ארמניה, ארצות הברית, צרפת ויוון. בעוד שמטרת התרגיל הרשמית הוגדרה כחיזוק מוכנות הכוחות הארמניים למשימות שמירת שלום, הדוברים הרשמיים מטעם ממשלת רוסיה כבר כינו אותו "יריקה בפרצופה של רוסיה". על רקע הקפאת חברותה של ארמניה בארגון האמנה לביטחון משותף בסוף 2024, תרגילה הצבאי עם שלוש מדינות נאט"ו בראשות ארצות הברית שולח למוסקבה מסר שאינו משתמע לשתי פנים.

ארצות הברית מצידה מובילה קו עקבי לחיזוק קשריה עם ארמניה. זאת, בזמן שרוסיה שקועה במלחמתה באוקראינה, מה שהוריד באופן משמעותי את הקשב שלה למרחב הפוסט-סובייטי. מדיניות אמריקאית זו מהווה את אחת הדוגמאות הנדירות לרציפות מדינית בין ממשלי ביידן וטראמפ. בשלהי כהונת הנשיא ביידן, בתחילת ינואר 2025, חתמו ארצות הברית וארמניה על אמנה לשותפות אסטרטגית. יצוין כי מלבד ארמניה, וושינגטון חתמה אמנה דומה עם אוקראינה ב-2021. באוגוסט 2025, לאחר כניסת טראמפ לבית הלבן, אירחה ארצות הברית פסגה משולשת עם ארמניה ואזרבייג'אן, במהלכה נחתמה הצהרה על סיום הסכסוך בין המדינות הקווקזיות והוכרז על פרויקט שישלב את שתיהן בהקמת מסדרון תחבורתי על שם טראמפ, (TRIPP) Trump Route for International Peace and Prosperity.

לאור זאת, וושינגטון מסמנת כי אין כוונתה להסתפק בהצהרות ובטקסים. בפברואר האחרון, סגן הנשיא ואנס הגיע לביקור רשמי בארמניה, ראשון מסוגו בדרג כה בכיר ביחסי המדינות, וחתם עם ראש הממשלה פאשיניאן על הסכם לשיתוף פעולה בתחום הגרעין. במסגרת ההסכם, ארצות הברית מתחייבת לספק לארמניה טכנולוגיות גרעין אזרחיות, כולל כורים מודולריים קטנים, מה שעשוי בטווח הרחוק לסייע לארמניה להתנתק מהתלות ברוסיה בתחום זה, הקיימת עוד מהתקופה הסובייטית. פאשיניאן אף ציין במהלך ביקור ואנס כי ארמניה רכשה "מים אמריקאים כדי לחזק את יכולות ההגנה שלה. בחודש מאי, לפני הבחירות האחרונות, הגיע מזכיר המדינה מרקו רוביו לביקור קצר בירואן, וחתם על אמנה לשיתוף פעולה אסטרטגי מקיף ועל שורת הסכמים נוספים, כולל בתחום מינרלים ומתכות קריטיים. כפי שניתן ללמוד מתגובות בתקשורת הרוסית, במוסקבה רואים את הצעדים הללו כניסיון אמריקאי לדחוק את רוסיה מהמרחב הפוסט-סובייטי.

ארמניה ושכנותיה העוינות: בין חשדנות לשותפות

מדיניות החוץ המהפכנית של פאשיניאן אינה מסתכמת רק במפנה אסטרטגי לכיוון המערב. עקב התבוסה הצורבת בנגורנו-קרבאך, ממשלת ארמניה נאלצת להראות נכונות אמיתית לפתוח דף חדש ביחסיה עם שתי שכנותיה העוינות, אזרבייג'אן וטורקיה. ההנהגה הארמנית בראשות פאשיניאן מפגינה אומץ מדיני רב הנדרש לשיקום היחסים עם אזרבייג'אן אחרי יותר משלושים שנות סכסוך עקוב מדם. מגמה זו נכונה עוד יותר לגבי טורקיה, שעל היחסים עמה עדיין מעיב זיכרון רצח העם הארמני בידי האימפריה העות'מנית ב-1915.

ב-8 באוגוסט 2025, נפגשו פאשיניאן ונשיא אזרבייג'אן אילהם אלייב בבית הלבן. בחסות הנשיא טראמפ, הם הצהירו על נכונות המדינות לפעול לאישור הסופי של הסכם שלום ולכינון יחסים דיפלומטיים. מנהיגי שתי המדינות גם הודיעו על כוונתם לחדש את ערוצי התקשורת ולאפשר הפעלת קווי תחבורה בילטרליים ובינלאומיים. התפתחויות חיוביות אלה הובילו את הנשיא האזרי לקבוע בינואר 2026 כי יחסי שתי המדינות "עברו ממצב של עימות לשיתוף פעולה". לפי הדיווחים בתקשורת, אזרבייג'אן החלה באספקת נפט ומוצרי לארמניה וגם מאפשרת העברת סחורות מרוסיה לארמניה דרך שטחה. במקביל, זכיית פאשיניאן בבחירות האחרונות סיפקה לגיטימציה ציבורית רחבה למדיניותו הדוגלת בכינון יחסי שלום עם אזרבייג'אן.

עם זאת, הדרך לפיוס הסופי רצופה מכשולים. בבחירות האחרונות, לא הצליח פאשיניאן להשיג רוב מספיק בפרלמנט כדי לאפשר את שינוי החוקה הארמנית – תנאי שעליו מתעקשת אזרבייג'אן המודאגת מסעיפים דו-משמעיים בחוקה המצביעים, לטענתה, על שאיפות ארמניות בנגורנו-קרבאך. חוסר האמון הרווח בציבור האזרי מושתת על הלקח שלמד מהסכסוך עם ארמניה, לפיו חולשה מדינית וצבאית מובילה לאובדן שטחים ריבוניים. על מנת להגיע למצב הנוכחי, שבו אזרבייג'אן הצליחה להחזיר את שטחיה האבודים ומכתיבה לארמניה את תנאי ההסכם, ההנהגה האזרית הייתה צריכה לבנות תשתית כלכלית יעילה, לבצע רפורמה של צבא ולהוביל מדיניות חוץ לא שגרתית עבור מדינה מוסלמית, שבמסגרתה נבנו יחסים אסטרטגיים עם ישראל. שיתוף הפעולה הצבאי עם ירושלים היה אחד הנדבכים החשובים ביצירת העליונות הצבאית האזרית במלחמה עם ארמניה, [מה שהוביל להאשמות נגד ישראל מצד נציגים ארמנים רשמיים](#).

אחרי התבוסה בנגורנו-קרבאך, ארמניה מנסה לחשב מסלול מחדש גם מול שכנתה העוינת השנייה, טורקיה. שתי המדינות מעולם לא כוננו יחסים דיפלומטיים. ב-1991, לאחר התפרקות ברית המועצות, טורקיה אמנם הכירה בעצמאות ארמניה, אך כבר ב-1993 סגרה את גבולה עם המדינה על רקע הפלישה הארמנית לנגורנו-קרבאך. כבעלת בריתה העיקרית של אזרבייג'אן, טורקיה סיפקה לצבא האזרי מערכות נשק מתקדמות ושיחקה תפקיד מפתח במודרניזציה שלו, [מה שאפשר את ניצחון אזרבייג'אן במלחמת נגורנו-קרבאך ב-2020](#). ואולם, כבר בתחילת 2021, פנו טורקיה וארמניה למסלול נורמליזציה של היחסים, מינו נציגים מיוחדים לנושא והסדירו טיסות ישירות ביניהן. טורקיה הסירה איסור על הסחר ההדדי בין המדינות וכעת מתנהלים מגעים על שיקום פסי הרכבת המחברים ביניהן. יתרה מזאת, נציגי טורקיה ואזרבייג'אן השתתפו בפסגת ארמניה-האיחוד אירופי במאי – עדות לכך שפיוס עם ארמניה תורם לריכוך אחד מנושאי המחלוקת המרכזיים בין בריסל לבאקו ואנקרה.

בהקשר הנורמליזציה עם טורקיה, חשוב לציין את נכונות פאשיניאן לפתח שיח חדש סביב סוגיית רצח העם הארמני. זאת, תוך התייחסותו לניצול המניפולטיבי של הנושא עוד בתקופה הסובייטית, כאשר שירותי הביטחון של ברית המועצות ניסו להעצים מתיחות מול טורקיה לאחר שזו הצטרפה לנאט"ו ב-1952. עמדת ראש ממשלת ארמניה מערערת מוסכמות שנוצרו במרחב הפוסט-סובייטי ומכוונת לשיקום היחסים עם טורקיה כשכנה חשובה בטווח הארוך. חשוב לציין כי חיצו הביקורת על פאשיניאן בהקשר השיח על רצח העם הארמני מגיעים בראש וראשונה מהממסד הרוסי ומגורמים בקהילה הארמנית ברוסיה המחברים לקרמלין. הפזורות הארמניות בחו"ל ידועות בעמדותיהן הקיצוניות יותר בהשוואה לאלה של הציבור הארמני, [אך רק ברוסיה שירותי הביטחון מתערבים בקהילה הארמנית המקומית כדי להשפיע על הנעשה בארמניה](#).

לארמניה שכנה חשובה נוספת, ועמה היא חולקת גבול משותף באורך 44 קילומטר – איראן. לכאורה נקודות הדמיון בין שתי המדינות מעטות מאוד, אך ההיסטוריה המשותפת (ארמניה הייתה במשך מאות שנים חלק מפרס) וההיגיון הגיאופוליטי יצרו תנאים המעודדים שותפות אינטרסים ביניהן. שתי המדינות פיתחו מערכת ענפה של קשרי כלכלה ואנרגיה. המסדרון היבשתי בין המדינות משמש את שתיהן בהתמודדות עם הצמד המתחרה, טורקיה ואזרבייג'אן, וסייע לארמניה להתגבר על הבידוד שנוצר בעקבות המלחמה עם אזרבייג'אן. עבור טהרן, המסדרון היבשתי דרך ארמניה מחבר אותה לים השחור ולאירופה. היחסים בין טהרן לירואן המשיכו להתחזק ביתר שאת אחרי תבוסת ארמניה בנגורנו-קרבאך. [באפריל 2025](#).

שתי המדינות קיימו לראשונה תרגיל צבאי משותף; מהצד האיראני השתתפו בו יחידות של משמרות המהפכה. בתחילת 2026, הודיעו שתי המדינות על כוונתן לחתום על הסכם שיתוף פעולה אסטרטגי במהלך השנה. התוכנית ככל הנראה ירדה מהפרק, לעת עתה, על רקע המלחמה שפרצה בסוף פברואר בין איראן לבין ארצות הברית וישראל. סוגיית ההסכם כלל לא הוזכרה בדיווחים על ביקור סגן נשיא איראן סעיד פורמוהאמאדי בירואן, שנערך ב-27 ביוני.

במהלך המלחמה בין איראן לבין ארצות הברית וישראל, ארמניה הקפידה על עמדה ניטרלית, תוך שמירה על איזון בין השותפות המתחזקת עם המערב לבין יחסיה החשובים עם איראן. גורמי אכיפת החוק הארמנים פעלו נגד אנשי הקהילה האיראנית המתגוררים בארמניה שיצאו להפגין נגד משטר האייתוללות. בשיא המלחמה, העריך פאשיניאן כי יישום המסדרון היבשתי TRIPP ככל הנראה יידחה. התבטאות זאת משקפת, כנראה, את הלחצים שמפעילה טהרן. שגריר איראן בארמניה, למשל, אמר ביוני כי נוכחות שחקנים "חוץ-אזוריים" בדרום הקווקז וכל ניסיון להביא לשינוי גיאופוליטי באזור יהוו חציית קו אדום מבחינת טהרן. סביר להניח כי תקיפת הבסיסים האמריקאים במפרץ על ידי טילים וכטב"מים איראניים, חידדה את הדילמה עבור ירוואן ועלולה לצנן את התלהבותה סביב קידום הפרויקט האסטרטגי המשותף עם איראן.

היחסים עם איראן מבליטים את האופי הרב-כיווני של מדיניות החוץ הארמנית, שבאה לידי ביטוי גם מול מדינות נוספות. בארבע השנים האחרונות, חיזקה ארמניה את קשריה עם הודו, ורכשה ממנה כמויות גדולות של מערכות נשק מתקדמות. בחודשים האחרונים, רמטכ"לים של שתי המדינות קיימו ביקורים הדדיים, וראש ממשלת הודו נרנדרה מודי שוחח עם פאשיניאן על שדרוג היחסים בין המדינות. ארמניה פועלת גם לחיזוק יחסיה עם סין, ובפגישתו של פאשיניאן עם נשיא סין שי באוגוסט 2025 סוכם על שדרוג היחסים הבילטרליים בין המדינות לרמת שותפות אסטרטגית. ארמניה גם הגישה בקשה להצטרפות לארגון שאנגחאי לשיתוף פעולה, בו סין נחשבת לאחת המדינות המובילות לצד רוסיה.

ניתן לסכם ולומר כי ההנהגה הארמנית מנצלת את חולשת רוסיה, השקועה במלחמתה באוקראינה, כדי לגוון את קשריה באופן מירבי. מצד אחד, היא מחזקת יחסים עם האיחוד האירופי ועם ארצות הברית. מצד שני, איפוס סוגיית נגורנו-קרבאך מאפשר לארמניה לפתוח דף חדש ביחסיה עם טורקיה וארמניה, וגם להסיר אבן נגף בפני אופציות גיאופוליטיות נוספות עבורה – באזור הקווקז ומערב לו. אחרי כ-200 שנות שליטה רוסית בארמניה, התפנית במדיניות הארמנית יוצרת מציאות גיאופוליטית חדשה בה רוסיה נדחקת החוצה, בעוד הכוחות המתחרים נכנסים לתמונה: האיחוד האירופי, ארצות הברית, במידה פחותה הודו וסין, וגם שכנות ארמניה באזור – איראן וטורקיה. תחרות זו עדיין רחוקה מהכרעה ותוצאתה תלויה בבחישות כלל השחקנים המעורבים.

ארמניה במבט מירושלים

האם גם ישראל מגלה עניין מחודש בארמניה? קשרי הסחר בין המדינות הינם זניחים (24 מיליון דולר ב-2024), לישראל אין שגרירות בירואן, וראשי ממשלה ושרי חוץ של המדינות מעולם לא קיימו ביקורים רשמיים הדדיים. יתרה מכך, יחסי המדינות מתנהלים ממשבר למשבר לאור השותפות האזרית-ישראלית והאינטרסים המנוגדים בין ירושלים לירואן. סכסוך סביב נכסי הקהילה הארמנית בעיר העתיקה לבין עיריית ירושלים גם הוא אינו תורם לשיפור ביחסים בין ירושלים לירואן. סוגיית ההכרה הישראלית ברצח העם הארמני עלתה מספר פעמים בעשור האחרון אך לא התממשה, מה שאכזב את הארמנים כל פעם מחדש על רקע העדפה ישראלית ברורה לשמירת היחסים עם טורקיה. בחמש השנים האחרונות הוגשו מספר הצעות חקיקה בכנסת בנושא ההכרה ברצח העם הארמני, כאשר האחרונה שבהן הוגשה באוקטובר 2025 – ומאז לא קודמה. דיווחים בתקשורת הישראלית אף טענו כי לפני פיזור הכנסת ב-17 ביולי, ראש הממשלה בנימין נתניהו חסם הצבעה פרלמנטרית על כך בלחץ אזרבייג'אן.

מבחינת ממשלת ארמניה, הכתובת להחלטת ממשלת ישראל מ-28 ביוני להכיר ברצח העם הארמני, נמצאת לא בירואן, אלא באנקרה: בראייה ארמנית, זהו לא מהלך לשיקום היחסים ההדדיים, אלא צעד מתריס נגד טורקיה. יתרה מזו, ההכרה הישראלית מתרחשת בזמן שראש הממשלה פאשיניאן פועל, כאמור, לפתיחת דף חדש ביחסי ארצו עם טורקיה תוך ניתוק מדיניותו ממשקעי העבר. אין זה מפתיע כי ההכרה הישראלית נענתה בשתיקת ירוואן הרשמית. פאשיניאן עצמו ציין כי ניצול פוליטי של סוגיית רצח העם מנוגד לאינטרסים של ארמניה.

התמורות במדיניות החוץ הארמנית והשינויים הגיאופוליטיים האפשריים כתוצאה מכך הם בהחלט נושא הדורש מעקב הדוק. עם זאת, נשמר הניגוד בין האינטרסים האסטרטגיים של ישראל וארמניה, וצעד סמלי של הכרה ברצח העם הארמני, בנסיבות הקיימות, אינו משנה דבר. כדאיות המהלך מול טורקיה, שבינתיים הגיבה בהחרפה רטורית בעלת אופי אנטישמי, טרם התבררה. אך מול באקו, בת בריתה של טורקיה מחד ושל ישראל מאידך, מהלך ההכרה כבר יצר מתיחות מיותרת

בעיתוי קריטי, על רקע העימות המתמשך עם איראן. בתקופה סוערת של שינויים גיאופוליטיים, חשוב שישראל תימנע מפגיעה ביחסים עם בנות בריתה הקרובות ביותר.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.